

Милош Црњански

Мрџва Сентандреја

Сент-Андреја мени звучи као име далеке насеобине крај шума и острва, утицај њеног изумирања обасјава наше крајеве, као плима и осека, пустом и хладном, али силном месечином. Невидљиве су и огромне моћи наших напуштених цркава. Оне са севера, са река Будимске дијецезе, а друге с југа, из Пећке патријаршије, грле ову земљу и ето, дуж Дунава, воћке крећу, пупе и цветају. Београд и живот наш, више од оног, што сад у нашим новинама дречи, зависи од тих цркава, прошлости, времена, смрти.

Чини се као да смо се старим славенским нагоном и страхом, држали вода и трске. Ишли смо уз реке на север и југ. Крај њих смо се вратили, са свих страна, и оставили за нама празне цркве, између вода и винограда.

Дунав, као плави, мокри огромни пуж, са Београдом на леђима, пузи некуда даље.

Оставио је за собом траг крај Ђура, Коморана, Сент-Андреје, Ваца, Ковина, Баје. Враћао сам се често туда и гледао са Дунава у пролеће и лето и јесен, знам их. Сећам се, градских бе-

дема, са решеткама, зидине војводе Јакшића. Данас у тим црквама стоји по неколико душа, а многе су напуштене занавек. Иконе се скидају и селе. Цркве стоје и гледају у воду, пуну пролећа.

Сав тај мокар и замагљен, пут јабланова. Виногради се продају, остају иза неба, дрвеће стоји далеко једно од другог а брда се зелене иза вода. Лети су та брда пуна младих шума, провидних шума. Понегде има грожђа и малих кућица. Нису то шуме шумне и мрачне, то су провидне шуме, пуне љубичица. У јесен имају лако и румено лишће, са којег пада магла. Дотле је пролеће добро, док из земље, рано ујутру, бије магла, пуна сејача. Гледао сам их, из возова црних, што јуре, и са белих лаша, што плове лагано, као лабудови. Гледао сами их из кола, што се батргају, и из саоница, што лете. Туђа је то земља, сасвим, туђа, није наша. У подножју тих наших градића, вуче се једна сива земљана пруга, колико пута сам је гледао зачуђено и горко.

Улице су тамо стрме. Понеке личе на опале улице немачких градића, неке су чисте и опране, изненадним по-

током киша, као у Шлеској, понеке су пуне воћака. што се превијају преко плотова и клупа, што се наслањају под прозоре, као у Чешкој. Понеке су уске, са малим прозорчићима, фењерица по ћошковима, поливене мирисом вина, као карловачке а мало их је широких, зелених од траве, за стада и месечину, као нашу.

Цркве су високе и шиљатих кула, туђинске. Нигде на њима сенке манастира. И њине поре су пуне ладовина и липа. А најлепша су звона, звук звона по води. Скидају иконе и спремају се да селе.

Около су гробља.

Кад се гледа са “дижме” (дежма – десетина се ту предавала) све кровови нестају у расцветаном воћу. Владичански двор се не види. Пође ли се по улицама тражећи старе славенске натписе, њих по зидовима давно нема. Тек иза града, код Старе воде, ћути камен под добрим натписом. Натпис каже да је саграђен године 1781. иждивенијом компаније терговечке свјатоандрејске”...

Узалуд се залази под улице у мале крчме, веселости туда више нема. Узалуд се траже стари мајстори, не чује се више псовка ћурчије, ни сребрна мамузица чизмара.

Ђур, Коморан, Сент-Андреја, Вац за нас су само зидине тамница и гробља.

Упрљало се доба нашег романтизма. Змај, Јакшић, Лаза, Бранко постадоше, под критиком, пречански пијанци.

Сад би још требало доказати да је Доситеј стара баба и да је Сеоба Србаља сеоба кукавица побеглих са огњишта. Сад би то добро дошло, у ово доба, кад се хватају места, и у науци, по отмености карактера. Али ће се морати упрљати сав народ, јер збег, што

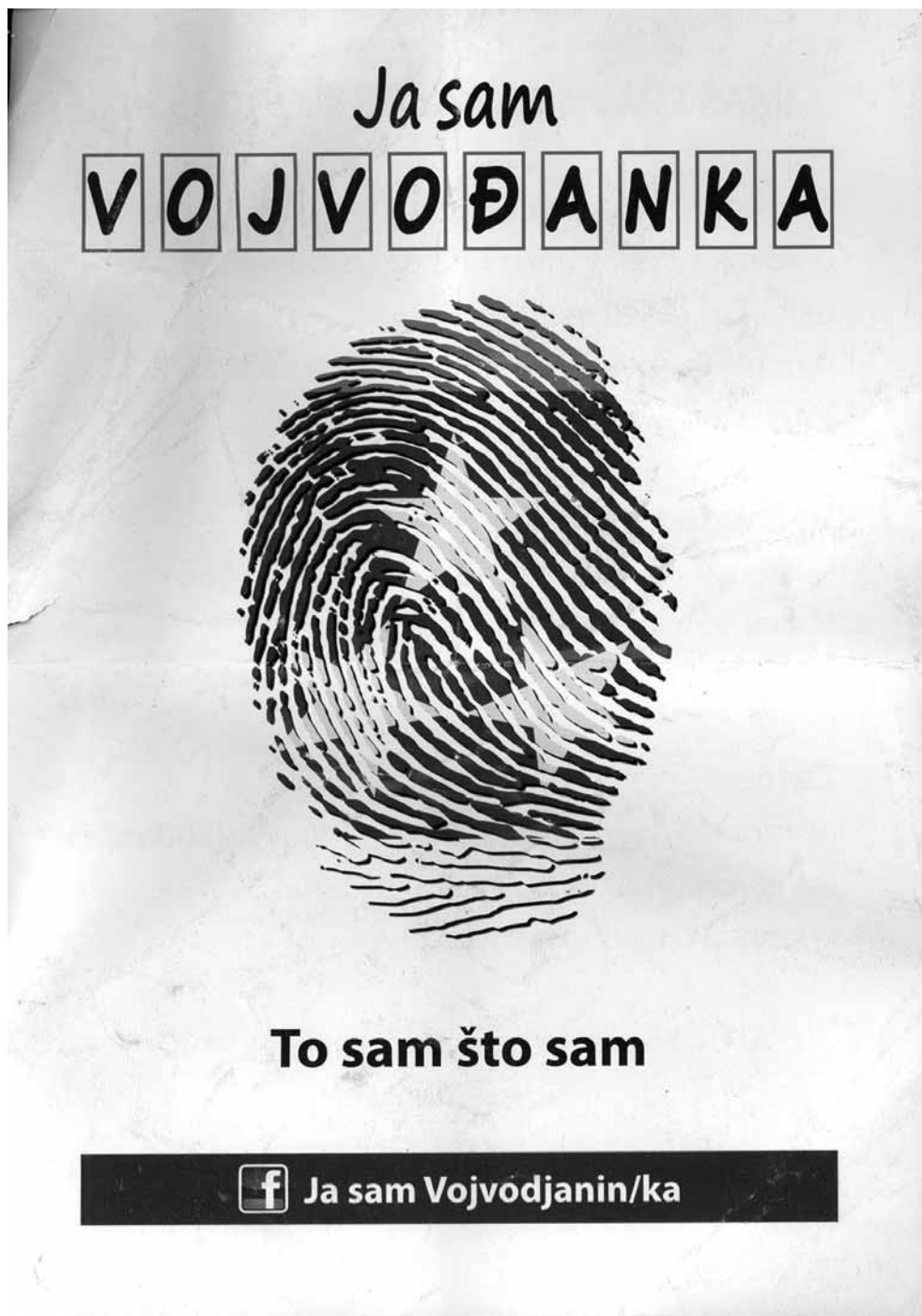
се населио око Будима, пре триста година, беше све најбоље из Дервенте, Травника, Сарајева, Зворника, Сребренице, Требиња, Црне Горе, Зете, Мораче, Пријепоља, Вучитрна, Прилепа, Ваљева, Црне Баре, Пожеге, Ужица, Рудника, Карановца, Рашке, Крушевца, Сталаћа, Алексинца.

Имена босанског злата, херцеговачког сребра, имена тамних манастира пуних икона, имена са сенкама старих косовских мостова, дворова краљевића и имена пуна сељачких устанака, лепша од свих осталих.

И по рукопису у Британском музеју, у Лондону (Тих. Ђорђевић), они остадоше да станују одељени од других народа, у колибама од блата, да би се у бурна времена кренули даље, на траг према Балкану. Умирала су са именом манастира Београда, Винче, Ресаве на уснама.

Петар Радосављевић рођен у селу Бранишци, у Ужичкој нахији умире године 1702. у колибици од земље, јер није хтео да дигне кућу за себе и пише, по својој последњој вољи, у име Оца и Сина и Светога духа, од својих винограда, 107 акова вина, од својих седамдесет сребрних дугмета на зувунима, од својих срма сажежених, од својих бисерних игала, сребрних копчи и бурмутица: 50 форината митрополиту, 20 форината цркви Св. Димитрија у Будиму, 15 форината сиротињи, 12 форината своје владики, 24 форината ковинском манастру, 12 форината Јерусалиму, 12 форината Хиландару, 12 форината Хопову, 12 форината Пећи.

Од свега тога града, у ком су се преписивале књиге, ковали крстови, у еснафима, општинама, корпорацијама, што су за своје иконе задевале пе-

чате и повластице, где је први пут отворена учитељска школа, прво српско књижевно друштво, ја сам нашао само седам празних цркава, што гледају у воду пуну пролећа.

Дунав, мокри и модри пуж наших крајева, на леђима са Београдом, пузи некуд даље.

Нека нико не тражи тамо, на северу, друго до наша гробља.

Понеко село још је живо, али ће ускоро сасвим да занеми. Ловра, чији језик звучи чистије него наш, где селјаци дотерују стоку и стада пред крст да их поп босиоком пошкропи.

Пре се о Бадњем дну месио божићни колач, који се звао “здравље”.

Свега тога више нема.

Још године 1909. нашао је Скерлић и Тих. Борђевић жене, које су знале песме о Краљевићу Марку. Још пре двадесет година чули су како бабе куну: “хиљада те горских ухватило”. Још пре двадесет година чула се и знала овако чиста песма:

*Расла ми је, расла њишера неранца,
Ај њишера нераца, ој!*

Расла је, расла, усред двора Лазина.

На двору су девети врајанца

И десетиа њошајна.

Сад узима Лазо бич у руке, Лазо,

Да одбије, Лазо, њишериу неранцу.

Та не биј, Лазо ледо мајерино,

Неранца нам болана.

Мађари их не муче. Ах не. Они су завршили свој посао. Од двадесет хи-

љада Сентандрејаца има их можда 150. Ловра, Збег, Ковин, Помаз некад на 15000 душа, данас их има на хиљаду. А Вац, Вишеград, Коморан, Ђур? Цркве и по 3 душе у сваком месту. Мађари их не муче. Они су свршили свој посао. Они их не гоне да се селе. Напротив, напротив. Њима би било драго да остану.

Јер мађарске новине код нас, врло паметно, једнако пишу како Србе у Угарској нико не дира, како имају цркве и попове, школе и општине.

Рачун је врло добар.

Нас је нестало око 400000 у Мађарској, њих има око 400000 у Војводини. 2000 Срба говоре око Будима, дајте да 400000 Мађара вичу под Београдом. Ми немамо тамо ниједан натпис, ни лист, ни позориште. Имамо само гробља.

На основу тога дајте и њима школе и позоришта, општине и званични мађарски језик.

Дунав, мокри и модри пуж, на леђима са Београдом, пузи некуд даље....

1923.*

---

* Међудржавним споразумом након Тријанонског мировног уговора, којим су повучене нове границе по завршетку I светског рата и распада Аустроугарске монархије, народима је дата опција да бирају у којој ће држави живети, с тим да оптантима – онима који хоће да се иселе из неке државе, та држава и велике силе, гарантују да ће безбедно продати имовину и остварити своје право. 87. година након настанка текста *Мрива Сенјандреја* Милоша Црњанског објављена је књига проф др Гојка Маловића, историчара који ради у Архиву Југославије, под називом *Сеоба у мајници 1920-1931.*, у издању "Матице српске" као први рад у српској и југословенској историографији о теми опције, или праву бирања, са силним подацима, на 1.300 страница, са 12 до 13 хиљада имена. У раду је коришћена грађа из архива Југославије, Мађарске и других земаља. И један и други аутор у распону од готово једног века приказују судбину тзв. "Срба оптаната" који су се након Првог светског рата из Мађарске доселили у новостворену државу Краљевину Срба Хрвата и Словенаца износе идентична сазнања и бројке тврдећи да је тад (пре "Опције") у Мађарској живело више од 20.000 Срба, а иселило их се 14.000. Од 300.000 Мађара, који су променом границе после првог Светског рата осванули у Краљевини Срба Хрвата и Словенаца само 3.000 се одселило у Мађарску и околне земље. У надоласећим тј. нашим временима, чији сведок Црњански није могао да буде али је умео да их наслути и препозна, судбина "Срба оптаната" била је и остала тек мали део стратешког пројекта (који се увелико и неодступно спроводи) у име скоро свих западноевропских држава – пре свих Велике Британије и САД од половине 19. па кроз цео 20. век, да се са простора Балкана, нарочито са свих балканских и малоазијских обала Средоземног мора и мора која су са њим повезана (Јадранског, Јонског, Егејског, Мраморног и са најзначајнијег и највећег дела Црног мора) физички одстране сви непожељни (Хрвати кажу "непоћудни") православни народи (Јермени, Бугари, Срби, Грци, с тим да Грчку заувек држе у вечној и тоталној зависности), виђени природни и потенцијални савезници и помагачи тежњи Русије да изађе на Средоземно море.

Народи на Балкану и Малој Азији (Турци, Албанци, Хрвати, Мађари и др.), који су били и остали непосредни извршиоци тих (у суштини и по резултатима злочиначких) стратешких циљева западних предатора, бивали су и остаће за извршене злочине не само некажњени већ и награђени препуштањем већ освојених вековних српских етничких простора (у нашем случају) увећавањем бројности (сопственог национа) конвертовањем локалних Срба. Континуирано асимиловање је спровођено најчешће верским превођењем из православља, најпре у унијатство, а затим директно – у католицизам. Срби - конвертити би већ у следећој генерацији одричући се најпре вере а затим и нације постајали лојални Хрвати или Мађари и др. Осим тога паралелним стварањем вештачких а привремених националних заједница (са квазизаједничким територијалним предзнаком и именитељем) као што су илирска, југословенска и данас актуелизована војвођанска припреман је терен за цепање, растакање, ослабљење и коначно разједињење српских легитимних државних територија и припајање суседима.